
МОВА В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

Отримано: 13.12.2022

Прорецензовано: 24.12.2022

Прийнято до друку: 26.12.2022

e-mail: veronica.banyoi@uzhnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7957-8080>

Web of Science Researcher ID: GLT-6154-2022

e-mail: natalipetruliak@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4349-8000>

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-16(84)-85-88

Баньої В. Ф., Петруляк Н. М. Символьні значення компонентів-остеонімів у структурі діалектних фразеологізмів (на матеріалі говірки села Руські Комарівці Ужгородського району Закарпатської області). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 16(84). С. 85–88.

УДК: 811.161.2'282.2(477.87)+81'373.7

Баньої Вероніка Федорівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Петруляк Наталія Миколаївна,
учитель української мови та літератури,
Руськокомарівський ліцей Баранинської сільської ради

СИМВОЛЬНІ ЗНАЧЕННЯ КОМПОНЕНТІВ-ОСТЕОНІМІВ У СТРУКТУРІ ДІАЛЕКТНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ ГОВІРКИ СЕЛА РУСЬКІ КОМАРІВЦІ УЖГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Статтю присвячено дослідженню символічних значень та етнокультурного змісту фразеологізмів із компонентами-остеонімами, що слугують засобом вивчення національної специфіки фразеологічного складу мови. З'ясовано, що репертуар остеонімів у говірці с. Руські Комарівці Ужгородського району Закарпатської області характеризується наявністю типових одиниць на позначення кісткової системи організму, фразеологічна продуктивність демонструють такі традиційні номени, як кус'т'а, кустка, кусточка, реїбрó, хреїбѣт, плечѣ. Остеоніми як складники фразем мають негативне символічне забарвлення: кістки як основа людського тіла асоціюються в говірковому мовленні перш за все з базовою та визначальною формою існування людини, сприймаються як індикатор-мірило фізичного стану, мовленнєвих здібностей, реалізують символічну звантаженисть, пов'язану зі смертю; символічні функції остеоніма ребра також характеризуються негативною оцінністю; хребет є кваліфікатором фізичного стану людини, асоціюється з тяжкою працею, стражданнями, хоча й водночас може символізувати негативні якості людини; остеонімічні компоненти плечѣ, спіна характеризують фізичний, духовний та інтелектуальний потенціал людини, слугують репрезентантом її емоційного стану, негативних проявів у взаєминах з іншими тощо. З'ясовано, що етнокультурна специфіка соматичних фразеологізмів проявляється не лише через особливості символічного наповнення, але й через структурну будову фразем, появу додаткових значень чи семантичних модифікацій. Зроблено висновки, що остеоніми у структурі фразеологізмів говірки села Руські Комарівці є репрезентантами етнокультурної інформації й традиційно мають негативну символічну звантаженисть.

Ключові слова: фразеологізм, соматизм, остеонім, символічне значення, етнокультурна інформація, говірка села Руські Комарівці.

Veronica Banyoi,
Candidate of Philology, Associate Professor,
Uzhhorod National University
Natalia Petrulyak,
Teacher of Ukrainian Language and Literature,
Ruski Komarivtsi Lyceum of the Baranynska Village Council

SYMBOLIC MEANING OF OSTEONYM COMPONENTS IN THE STRUCTURE OF DIALECT PHRASEMES (BASED ON THE DIALECT OF THE RUSKI KOMARIVTSI VILLAGE IN THE UZHGOROD DISTRICT OF THE TRANSCARPATHIAN REGION)

The article is devoted to the study of the symbolic meanings and ethnocultural content of phraseological units with osteonym components, which serve as a means of studying the national specificity of the phraseological composition of the language. It was found that the repertoire of osteonyms in the dialect of Ruski Komarivtsi village in the Uzhhorod District of the Transcarpathian Region is characterized by the presence of typical units for determining the skeletal system of causes, phraseological productivity is demonstrated by such traditional names

as *кус'м'а*, *кустка*, *кусточка*, *ребро*, *хребет*, *плечі*. Osteonyms as components of phrasemes traditionally have a negative symbolic load: bones, as the basis of the human body, are associated in speech with, first of all, the basic and defining form of human existence, are perceived as an indicator-measure of physical condition, speech abilities, realize a symbolic load associated with by death; the symbolic functions of the rib osteonym are also characterized by a negative evaluation; the spine is a qualifier of a person's physical condition, it is associated with hard work, suffering, although at the same time it can symbolize a person's negative qualities; osteonymic components the shoulder and back characterize a person's physical, spiritual and even intellectual potential, serve as a representative of its emotional state, negative manifestations in relationships with others, etc. It was found that the ethno-cultural specificity of somatic phrasemes is manifested not only through the peculiarities of the symbolic content, but also through the structural composition of the phrasemes, the appearance of additional meanings or semantic modifications. It was concluded that symbolic osteonyms in the structure of phraseological units of dialect are representatives of ethno-cultural information and traditionally have a negative symbolic load.

Keywords: phrasemes, somatism, osteonym, symbolic meaning, ethno-cultural information, dialect of the Ruski Komarivtsi village.

Постановка проблеми. Соматичний принцип осмислення навколишньої дійсності завжди слугував одним із законотвірних засобів пояснення світобудови. Демонструють уявлення людини про особливості функціонування законів природи соматичні фразеологізми: «Людське тіло виявилось одним з найдоступніших для спостереження і вивчення об'єктом, і слова, що позначають частини тіла людини, так само давні, як і сама людська свідомість. За допомогою цих «інструментів» пізнання людина почала орієнтуватися в просторі й часі, виражаючи своє ставлення до світу. Еталоном просторової орієнтації людини є анатомічна орієнтація її тіла: передня частина – та, де розташовані її органи чуття, органи зору, задня – сторона спини, що відображає структурний асиметризм людського» (Міненко, Єремєєва, Крічкер 2022: 120). Особливо стереотипізацією дійсності характеризуються діалектні фраземи із соматичним компонентом, які закодували інформацію про світоглядні настанови носіїв говірки, які «мотивують значення фраземи й уживають контекстуально (надаючи негативного чи позитивного забарвлення) відповідно до етнічних стереотипів» (Баньої, Петруляк 2020: 40).

Актуальність теми дослідження. Опрацювання соматичних фразеологізмів з погляду етнокультурного наповнення визначає актуальність дослідження, оскільки «вивчення символічних значень слів-компонентів у семантичній структурі народних фразем відкриває можливості для визначення національної специфіки як словесного символізму, так і фразеологічного складу мови загалом. Словесна символіка органічно пов'язується з культурно-мовним досвідом, фоновими знаннями, відбиває соціально-символічні особливості мислення, визначені народним світосприйманням» (Кононенко 2002: 236).

Мета статті – проаналізувати символічне значення, етнокультурний зміст компонентів-остеонімів у складі соматичних фразем говірки села Руські Комарівці Ужгородського району Закарпатської області. Як ми вже зауважували, «на сучасному етапі символічне навантаження фразеологічних одиниць є продуктом ментального осмислення дійсності, що відтворює не об'єктивні знання, пов'язані з реальним походженням фразем, а репрезентує етнокультурну пам'ять носіїв говірки, асоціативний зв'язок з функціональним навантаженням соматичного компонента» (Баньої, Петруляк 2020: 40). Аналізовані фразеологізми є частиною Матеріалів до словника говірки села Руські Комарівці. Загалом зафіксовано близько 1200 одиниць, із них з компонентом-остеонімом функціонує близько 12 % фразем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соматизми як компоненти фразеологізмів проаналізовані в наукових працях М. Алефіренка, О. Андрейченко, В. Жукової, М. Копиленка, В. Мокієнка, Л. Коломієць, О. Селіванової та ін. Проте актуальним є питання етнокультурної характеристики соматичних фразем, зокрема дослідження символіки слів-компонентів фразеологічних одиниць української мови. Відповідно важливою є проблема фіксації й детального опису діалектних фразем з компонентами-соматизмами як джерела лінгвокультурної інформації. Символіку компонентів фразеологізмів вивчали М. Алексєєнко, Н. Венжинович, В. Кононенко, О. Куцик, О. Левченко, В. Телія, В. Ужченко, Т. Черданцева й інші. Аналіз компонентів-соматизмів діалектних фразем Ужанщини з погляду етнокультурного наповнення представлено у статті В. Баньої, Н. Петруляк (охарактеризовано соматизми з високим ступенем фразеоактивності).

Виклад основного матеріалу. Соматична лексика представлена такими групами номенів: сомонімічні (загальносистемні, для називання тіла), остеонімічні (назви кісткової системи організму), спланхонімічні (назви внутрішніх органів загалом), ангіонімічні (найменування елементів кровоносної системи організму), міологічні (назви м'язів), сенсонімічні (найменування органів чуття) (Приходько 2016: 207). До остеонімічної лексики належать назви кісткової системи організму загалом, кісток голови, кісток тулуба, кісток верхніх кінцівок, кісток нижніх кінцівок.

Остеонімічні компоненти у складі фразем є репрезентантами переважно тілесного, пов'язаного з плоттю, кістками, шкірою, хребтом, ребрами, і характеризуються низьким рівнем фразеотворення. «Остеоніми – важливий сегмент соматичної лексики, однак у діалектному середовищі вона представлена значно меншим корпусом назв (через неможливість безпосереднього спостереження об'єктів її номінації для пересічних мовців), порівняно з літературною мовою, де наявність номінативних лакун в анатомічній номенклатурі є неприпустимою насамперед із прагматичних міркувань – належного медичного забезпечення життєдіяльності людського організму» (Дяченко 2016: 78). Репертуар остеонімів у говірці с. Руські Комарівці Ужгородського району Закарпатської області характеризується наявністю типових одиниць на позначення кісткової системи організму, фразеопродуктивність демонструють такі традиційні номени, як *кус'м'а*, *кустка* (множ. *кусткі*), *кусточка* (множ. *кусточкі*), *ребро* (множ. *ребра*), *хребет*, *плечі* (множ. *плічі*).

Кістки вважають найхарактернішим символом у світовій міфології, який «тісно пов'язаний з поховальними обрядами, з культом мертвих, але з другого боку – із збереженням та відтворенням життя (порівняйте казкові сюжети про чудесне народження дитини від кісточки, принесеної з могили)» (Українські замовляння 1993: 252). У замовляннях кістки регулярно є частиною бінарних пар «кістки – кров», «кістки – тіло». Відповідно кістки – «необхідний, але сам по собі недостатній компонент життя, живої істоти. Тільки разом із кров'ю, тілом (в інших замовляннях – животом, душею) кістки оживають, а тим самим оживає людина. Мертва вода у казках зрощує кістки, відновлює «архітектуру» людини, але безсила повернути її до життя, без живої води – міфологічного еквівалента крові» (Українські замовляння 1993: 252). Для носіїв говірки с. Руські Комарівці кістки слугують уособленням перш за все скелету людини, на якому тримається плоть. Відповідно символізують основу життя, саме життя або ж людину. Кістки можуть асоціюватися зі смертю, що постає в образі кістяка, старої кістякової жінки, яка з'являється в момент переходу людини в інший світ. Смерть вважається невідворотним природним станом: *кід'іс'а рдидв, то майеш умёрти; от смёрти не мож с'а запёрти*. І хоча остеоніми *кістки*, *ребра* мають негативну конота-

цію, проте вона пов'язана, вважаємо, не зі сприйманням самої смерті, а все-таки з усвідомленням фізичного болю, страху та інших фізичних і психологічних станів, що передують смерті (*ко пушб'є до нѣба, тѣму вже нич не трѣба; пушб'є у зѣмљу спочивати, жибыт' туй не бѣдѣвати*).

Кістки як основа людського тіла (пор.: *кістка* 'окрема складова частина кістяка хребетних тварин і людини' (СУМ, Т. 4, 1973: 169)) асоціюються в говірковому мовленні з базовою та визначальною формою існування людини, самою людиною. Як зауважує О. Омеляненко, компонент-соматизм *кістки* характеризується високою фразеологічною активністю в українських фразеологізмах, які вербалізують танатологічне значення (Омеляненко 2013: 47). У фраземах *кус'т'а не зобр'ати* 'втратити здатність рухатися через сильне побиття; стати калікою', *кус'т'мі л'агнути* 'зробити все можливе задля певної справи, навіть ціною власного здоров'я і життя', *кус'т'а лишіти* 'пожертвувати життям заради справи', зафіксованих у говірці с. Руські Комарівці, остеонімічний компонент *кус'т'а* (пор.: *кістки* 'останки, тіло померлого; прах' (СУМ, Т. 4, 1973: 169)) також реалізує символічну завантаженість, пов'язану зі смертю. Фразема *перем'явати кусточки* 'пліткувати про кого-небудь; обмовляти' відображає язичницькі уявлення про спосіб переходу в потойбічне життя через так зване вторинне поховання, під час якого викопані рештки перемивали водою або вином. Кістки як нетлінна основа організму слугують кваліфікатором незадовільного фізичного вигляду, що може асоціюватися з хворобою або ж навіть передсмертним станом: *їйдна шкіра і кус'т'а, кус'т'а му відно* 'про дуже худу людину'.

Символьне наповнення соматичного компонента *кістки* супроводжується додатковим смисловим нашаруванням: слугуючи основою людського організму, кістки сприймаються як індикатор-мірило (*до кустки* 'мало', *до саміх кусток* 'дуже сильно, наскрізь, повністю', найчастіше вживається зі словами *промерзти, промокнути*), показник мовленнєвих здібностей (*їязык бєз кус'т'а* 1. 'про людину, яка має ораторські здібності'; 2. 'про людину, яка дуже багато говорить і беззмислово').

Соматизм *кістки*, символізуючи людину (*мати кус'т'а в чіриві* 1. 'бути вагітною'), у структурі фраземи може втрачати первісне значення наповнення, розвиваючи додаткову конотацію (*мати кус'т'а в чіриві* 2. 'через надмірну вагу не мати можливості зігнути, активно рухатися'; *не мати кус'т'а в чіриві* 'бути гнучким, активним, струнким').

Остеонім *ребра* у структурі фразем *ребра му відно* 'про дуже худу людину', *поламати ребра, пол'ичити ребра* 'сильно побити' вживається переважно в тому ж значенні, що й лексема *кісткі*, виконуючи таким чином тожні символічні функції (наприклад, див. вище *кус'т'а му відно*). Пряме значення лексеми *ребра* ('дугоподібний скелетний утвір людини і хребетних тварин, який іде від хребта до грудної кістки' (СУМ, Т. 8, 1977: 468)), що характеризується негативною оцінністю зовнішнього вигляду та фізичного стану людини, засвідчене у фраземах (*худій*) *аж му ребра сть'рчат', вказівати ребра, ребра вупир'авут', ребра с'а с'віт'ат'* 'про дуже худу людину', *с'віт'ити ребрами* 'бути дуже худим, виснаженим'.

У говіркових фраземах соматичний компонент *хребет* актуалізує сему 'осьовий скелет хребетних тварин і людини, який складається з окремих хребців, сполучених між собою міжхребцевими хрящами, суглобами й зв'язками' (СУМ, Т. 11, 1980: 138). Розуміння хребта як основи, опори, кістяка реалізоване в одиницях *без' хре'бт'а* 'про невпевнену людину', *хре'бт'а не мати* 'не мати своєї думки, бути невпевненим'. Хребет є ознакою фізичного стану людини (*чєрево присохло до хребт'а* 'про дуже голодну людину'), асоціюється з тяжкою працею, стражданнями, хоча й водночас, розвиваючи додаткові значення, може символізувати негативні якості людини (*гнути хре'бєт, ламати хре'бєт* 1. 'дуже тяжко працювати'; 2. 'вислужуватися перед кимось', *не розгін'авучи хре'бєт*, перев зі словом *робіти* 'дуже важко, без відпочинку').

Остеонімічний компонент *плечє* функціонує зі значенням 'частина тулуба від шиї до руки' (СУМ, Т. 6, 1975: 579) і є складником фразем, що характеризують фізичний, духовний та навіть інтелектуальний потенціал людини: *мати г'олову на плічах* 'бути розумним, розумно діяти', *на своїйх плічах* 'самостійно, власними силами', *гор'а з пліч* 'позбутися якогось тягаря; мати полегшення від зробленої справи', *тримати на плічах, нести на плічах* 1. 'бути одноосібно відповідальним за певну справу'; 2. 'матеріально когось підтримувати', *л'ігати на плічі* 'про справу, яку треба виконати', *в'унє'сти на плічах* 'впоратися зі складною справою', *тримати на плічах* 'виконувати певну справу; з гідністю переносити важкі випробування', *росп'равити плічі* 'стати впевненішим'. Функціонування таких одиниць лише підтверджує висновки науковців щодо символічного наповнення аналізованого остеоніма: «Соматизми *плече, шия, лікоть* сприймаються етносом як символи підтримки, опіки, відповідальності: сидіти на плечах, ярмо на шию, підставляти шию, відчувати лікоть» (Важенина, Куцева 2010: 25). Зафіксовано фраземи, у яких компонент-остеонім *плечі*, реалізуючи додаткове значення 'верхня частина спини', слугує кваліфікатором емоційного стану людини (*мур'англ'і по плічах бігавут'* 'моторшно, страшно') та часопросторовим орієнтиром (*за пліч'ами* 'у минулому; позаду').

У структурі фразеологізмів остеонім *плечі* уособлює саму людину й символізує її негативні прояви у взаєминах з іншими (*повє'рт'атис'а пліч'мі* 'виявити зневагу, байдужість', *хов'атис'а за чужі плічі* 'намагатися не робити що-небудь, ухилитися від якого-небудь обов'язку, перекладати все на інших) або неминучість і близькість смерті (*смирть з кос'єв за пліч'мі* 'про скору смерть або смертельну небезпеку').

Ще одним соматизмом, який характеризується фразеопродуктивністю, є номен *спіна*. Актуалізуючи сему 'задня частина тулуба людини від шиї до крижів' (СУМ, Т. 9, 1978: 504), у складі фраземи уособлює людину і є репрезентантом її негативної поведінки (*за спин'ю* 'таємно', *нуж у спіну* 'зрадити', *вказати спіну* 1) 'відступати, тікати, виявляти своє боягузтво'; 2) 'відвертатися або йти геть, виявляючи зневагу'), трудової діяльності (*гнути спіну* 'важко працювати').

Етнокультурна специфіка соматичних фразеологізмів проявляється не лише через особливості символічного наповнення, але й через структурну будову фраземи, появу додаткових значень чи семантичних модифікацій.

Близько 18% фразем з компонентом-остеонімом, зафіксованих у говірці села Руські Комарівці, функціонують в українській літературній мові без зміни компонентного складу та семантичної структури, наприклад: *с'віт'ити ребрами* 'бути дуже худим, виснаженим', пор. літ. *ребрами світити* 'т.с.' (СУМ, Т. 8, 1977: 468); *поламати ребра, пол'ичити ребра* 'сильно побити', пор. літ. *поламати кістки (ребра) кому* 'т.с.' (СУМ, Т. 7, 1976: 59), *пол'ичити ребра* 'т.с.' (СУМ, Т. 7, 1976: 85); *л'ігати на плічі* 'про справу, яка стає предметом турбот', пор. літ. *лягати (лягти) на плечі чий* 'ставати предметом чийх-небудь турбот, відповідальності' (СУМ, Т. 6, 1975: 579) та ін.

69 % одиниць зафіксовані словниками, проте характеризуються структурно-семантичними трансформаціями та модифікаціями: *кус'т'а лишіти* 'пожертвувати життям заради справи', пор. літ. *кістки зложити* 'померти, загинути' (СУМ,

Т. 4, 1973: 169); *ийднá шкúра і кус'т'á* 'дуже, надто худий', пор. літ. *сама шкура та кості* 'т.с.' (Словник фразеологізмів 2003: 297); *не^вре^мь^овáти кусточки* 'пліткувати про кого-небудь; обмовляти', пор. літ. *кістки перемивати* (*перемити, перетирати, перетерти*) 'займатися пересудами, обмовляти кого-небудь' (СУМ, Т. 4, 1973: 169); *йáзь^ок без^з кус'т'á 1.* 'про людину, яка має ораторські здібності'; 2. 'про людину, яка дуже багато говорить і беззмістовно', пор. літ. *язик без кісток* 'про надмірну балакучість' (СУМ, Т. 11, 1980: 627); *ламáти хре^вбét 1.* 'дуже тяжко працювати'; 2. 'вислужуватися перед кимось', пор. літ. *ламати* (*зламати, перебити і т. ін.*) *хребет* (*хребта*) 'перемагати кого-небудь, обмежувати поле або сферу його діяльності тощо, примушувати скоритися' (СУМ, Т. 11, 1980: 138), *ламати хребта* 'важко працювати, над-риватися на роботі' (СУМ, Т. 4, 1973: 441); *не розгинáвучи хре^вбét*, перев. зі словом *робíти* 'дуже важко, без відпочинку', пор. літ. *спина не розгинається* 'хто-небудь багато і без відпочинку працює' (Словник фразеологізмів 2003: 679); *мáти гóлову на плічáх* 'бути розумним, розумно діяти', пор. літ. *голова на плечах* 'хто-небудь розумний, тямущий' (СУМ, Т. 6, 1975: 579); *горá з пліч* 'позбутися якогось тягаря; мати полегшення від зробленої справи', пор. літ. [*наче* (*неначе, мов і т. ін.*)] *гора з плечей* (*з пліч*) *впала* (*звалилася і т. ін.*) 'відпали турботи, не стало важких обов'язків, полегшився важкий душевний стан' (СУМ, Т. 2, 1971: 124); *мур'анлі по плічáх бíгáвут'* 'моторошно, страшно', пор. літ. *мурашки бігають* (*забігали, пішли, полізли й т. ін.*) *за* (*поза*) *спиною* (*по спині, по тілу і т. ін.*) 'про відчуття холоду, страху й т. ін. від несподіваного, сильного переялку, глибокого душевного переживання тощо' (СУМ, Т. 4, 1973: 828); *смирть з косóв за плічмі* 'про скору смерть або смертельну небезпеку', пор. літ. *смерть за плечима* 'хтось дуже хворий, старий, скоро помре' (СУМ, Т. 9, 1978: 400), *смерть занесла свою гостру косу* 'комусь загрожує смерть, хтось близький до загибелі' (СУМ, Т. 3, 1972: 232) та ін.

13 % одиниць не функціонують в українській літературній мові (не зафіксовані в наявних словниках): *кус'т'á му відно, рéбра му відно, вкáзóвати рéбра, рéбра вупирáвут', не мáти кус'т'á в чíриві* тощо.

Висновки. Остеоніми належать до групи соматизмів з низькою фразеологічною активністю. Значеннєва структура зафіксованих говіркових фразем зберігає асоціативний зв'язок з функційним навантаженням остеонімічних компонентів. Фразеопродуктивністю характеризуються компоненти *кус'т'á, кúстка, кúсточка, ре^вбрó, хре^вбét, пле^вчé*, які символізують саму людину, її риси, фізичний та психоемоційний стан, прояви в різних міжособистісних ситуаціях. Остеоніми у складі фразеологізмів говірки села Руські Комарівці репрезентують етнокультурну інформацію і мають негативну символічну навантаженість.

Література:

1. Баньої В., Петруляк Н. Соматизми у складі фразеологізмів говірки села Руські Комарівці Ужгородського району Закарпатської області: етнолінгвістичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. Випуск 3 (43). Ужгород, 2020. С.39–48.
2. Важеніна О., Куцева А. Фразеологізми з соматичним компонентом: семантичний та етнокультурологічний аспекти. *Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка*. Т. 28. Донецьк: Укр. культуролог. центр, Східний вид. дім, 2010. С. 23–33.
3. Дяченко Наталія. Остеонімічна лексика в українських діалектах. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. праць* / відп. ред. І.В. Сабадош. Ужгород, 2016. Вип. 21: *Ареалогія й ономастика*. С. 78–82.
4. Кононенко В. Словесні символи в семантичній структурі фраземи. *МОВА. КУЛЬТУРА. СТИЛЬ. Збірник статей*. Київ–Івано-Франківськ, 2002. С. 226–236.
5. Міненко О.В., Єремєєва Н.Ф., Крічкер О.Ю. Специфіка соматичних фразеологізмів сучасної української мови. *Збірник наукових праць «Нова філологія»*. № 86 (2022). С. 117–124.
6. Омеляненко О.В. Українські фразеологізми з компонентами-соматизмами як засоби вербалізації танатологічної семантики. *Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. 2013. Вип. 36. С. 44–51.
7. Приходько І.М. Соматична лексика: межі поняття та спроба класифікації. *Вісник Запорізького національного університету*. № 1. 2016. С. 203–212.
8. СУМ – Словник української мови: в 11-ти т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
9. Словник фразеологізмів української мови / НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мов.-інформ. фонд; [уклад.: В.М. Білоноженко та ін. ; відп. ред. В.О. Винник]. Київ: Наук. думка, 2003. 786 с.
10. Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко; Авт. передм. М.О. Новикова. Київ: Дніпро, 1993. 309 с.

References:

1. Banoi, V., Petruiliak, N. (2020) Somatyzmy u skladі frazeologizmiv hovirky sela Ruski Komarivtsi Uzhhorodskoho raionu Zakarpatskoi oblasti: etnolinguistychnyi aspekt [Somatisms in the Composition of Phraseological Units of the Dialect of the Ruski Komarivtsi Village of the Uzhgorod District of the Transcarpathian Region: ethnolinguistic aspect]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filohohia*. Vypusk 3 (43). Uzhhorod. S.39–48 (in Ukrainian).
2. Vazhenina, O., Kutseva, A. (2010) Frazeologizmy z somatychnym komponentom: semantychni ta etnokulturolohichni aspekty [Phraseologisms with a Somatic Component: Semantic and Ethnocultural Aspects]. *Donetskyi visnyk Naukovooho tovarystva im. Shevchenka*. T. 28. Donetsk: Ukr. kulturoloh. tsestr, Skhidnyi vyd. dim. S. 23–33 (in Ukrainian).
3. Diachenko, N. (2016) Osteonimichna leksyka v ukrainskykh dialektakh [Osteonymic Vocabulary in Ukrainian Dialects]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva: zb. nauk. prats / vidp. red. I.V. Sabadosh*. Uzhhorod. Vyp. 21: Arealohiia y onomastyka. S. 78–82 (in Ukrainian).
4. Kononenko, V. (2002) Slovesni symvoly v semantychnii strukturi frazemy [Verbal Symbols in the Semantic Structure of Phraseology]. *MOVA. KULTURA. STYL. Zbirnyk statei*. Kyiv–Ivano-Frankivsk. S. 226–236 (in Ukrainian).
5. Minenko, O.V., Yereimeieva, N.F., Krichker, O.Yu. (2022) Spetsyfika somatychnykh frazeologizmiv suchasnoi ukrainskoi movy [The Specificity of Somatic Phraseology of the Modern Ukrainian Language]. *Zbirnyk naukovykh prats «Nova filohohiia»*. № 86. S. 117–124 (in Ukrainian).
6. Omelianenko, O.V. Ukrainski frazeologizmy z komponentamy-somatyzmamy yak zasoby verbalizatsii tanatologichnoi semantyky [Ukrainian Phraseology with Somatism Components as Means of Verbalizing Thanatological Semantics]. *Linhvistychni doslidzhennia: Zb. nauk. prats KhNPU im. H.S. Skovorody*. 2013. Vyp. 36. S. 44–51 (in Ukrainian).
7. Prykhodko, I.M. (2016) Somatichna leksyka: mezhi poniattia ta spoba klasyfikatsii [Somatisms: Boundaries of the Concept and an Attempt at Classification]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. № 1. S. 203–212 (in Ukrainian).
8. SUM – Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]: V 11-ty t. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980 (in Ukrainian).
9. Slovnyk frazeologizmiv ukrainskoi movy [Dictionary of Phraseological Units of the Ukrainian Language] / NAN Ukrainy, In-t ukr. movy, Ukr. mov.-inform. fond; [uklad.: V.M. Bilonozhenko ta in. ; vidp. red. V.O. Vynnyk]. Kyiv: Nauk. dumka, 2003. 786 s. (in Ukrainian).
10. Ukrainski zamovlyannia [Ukrainian Conjuratun] / Uporiad. M.N. Moskalenko; Avt. peredm. M.O. Novykova. Kyiv: Dnipro, 1993. 309 s. (in Ukrainian).